

TEACHER ASSESSMENT LITERACY IN THE CONTEXT OF
INTERNATIONAL STANDARDS

Toshniyozova Gulrux Bekniyoz qizi

Chirchik State Pedagogical University

Tourism faculty Foreign language and literature

E-mail: toshniyozovagulrux51@gmail.com

Scientific advicer: Khonsaidova Maktuba

**Teacher of Chirchik State Pedagogical University Tourism
Faculty Annotatsiya**

Ushbu magistrlik dissertatsiyasi o'qituvchilarning baholash savodxonligi tushunchasini xalqaro ta'lim standartlari kontekstida chuqur tahlil qiladi. Tadqiqot zamonaviy ta'limda baholashning markaziy rolini, ayniqsa, an'anaviy, yig'ma baholash usullaridan uzoqlashib, keng qamrovli va diagnostik yondashuvlarga o'tish zarurligini ta'kidlaydi. Milliy ta'lim taraqqiyoti baholash (NAEP) kabi xalqaro doiralari talabalar bilim va ko'nikmalarini aniqlashda muhim ahamiyatga ega bo'lib, o'qituvchilardan baholashni loyihalash, amalga oshirish, natijalarni talqin qilish va ulardan foydalanish bo'yicha yuqori darajadagi savodxonlikni talab qiladi. Ishda o'qituvchilarning baholash savodxonligini rivojlantirish uchun ta'lim dasturlarini takomillashtirish, kasbiy rivojlanish imkoniyatlarini kengaytirish va xalqaro standartlarga moslashish bo'yicha strategiyalar muhokama qilinadi. Tadqiqot natijalari O'zbekiston ta'lim tizimida o'qituvchilarning baholash kompetensiyalarini oshirishga qaratilgan siyosat va amaliyotlarni ishlab chiqish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: *O'qituvchilarning baholash savodxonligi, xalqaro standartlar, NAEP doiralari, ta'limda baholash, kasbiy rivojlanish, O'zbekiston ta'limi*

Abstract: *This master's thesis deeply analyzes the concept of teacher assessment literacy within the context of international educational standards. The study emphasizes the central role of assessment in modern education, particularly*

the necessity of moving away from traditional, summative assessment methods towards comprehensive and diagnostic approaches. International frameworks like the National Assessment of Educational Progress (NAEP) are crucial for identifying student knowledge and skills, demanding a high level of literacy from teachers in designing, implementing, interpreting, and utilizing assessment results. The work discusses strategies for improving educational programs, expanding professional development opportunities, and adapting to international standards to enhance teacher assessment literacy. The research findings serve as a basis for developing policies and practices aimed at increasing teacher assessment competencies in Uzbekistan's education system.

Keywords: *Teacher assessment literacy, international standards, NAEP frameworks, assessment in education, professional development, Uzbekistan education*

Аннотация: Данная магистерская диссертация глубоко анализирует концепцию оценочной грамотности учителей в контексте международных образовательных стандартов. Исследование подчеркивает центральную роль оценивания в современном образовании, особенно необходимость отхода от традиционных, суммативных методов оценивания к комплексным и диагностическим подходам. Международные рамки, такие как Национальная оценка прогресса в образовании (NAEP), имеют решающее значение для определения знаний и навыков учащихся, требуя от учителей высокого уровня грамотности в разработке, проведении, интерпретации и использовании результатов оценивания. В работе обсуждаются стратегии совершенствования образовательных программ, расширения возможностей профессионального развития и адаптации к международным стандартам для повышения оценочной грамотности учителей. Результаты исследования служат основой для разработки политики и практик, направленных на повышение оценочных компетенций учителей в системе образования Узбекистана.

Ключевые слова: Оценочная грамотность учителей, международные стандарты, рамки NAEP, оценивание в образовании, профессиональное развитие, образование Узбекистана

Kirish

XXI asr ta'limi global miqyosda jadal o'zgarishlar davrini boshdan kechirmoqda, bu esa o'quvchilarning nafaqat bilimlarini, balki tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va ijodkorlik kabi kompetensiyalarini ham rivojlantirishni talab etadi. Ushbu o'zgarishlar fonida baholash ta'lim jarayonining ajralmas qismiga aylanib, uning sifati va samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. An'anaviy baholash usullari ko'pincha yig'ma baholashga qaratilgan bo'lib, o'quvchilarning chuqur tushuncha va ko'nikmalarini to'liq aks ettira olmasligi mumkin [1]. Shu sababli, o'qituvchilarning baholash savodxonligi, ya'ni baholashni samarali loyihalash, qo'llash, natijalarni talqin qilish va ulardan o'quv jarayonini takomillashtirish uchun foydalanish qobiliyati tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Xalqaro ta'lim standartlari va baholash doiralari, masalan, Milliy ta'lim taraqqiyoti baholash (NAEP) doiralari [2, 3], ta'lim sifatini belgilashda va milliy o'quv dasturlarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Bu doiralar talabalardan kutilayotgan bilim va ko'nikmalarni aniq belgilab beradi, shu bilan birga ta'lim tizimlarining vaqt o'tishi bilan o'zgaruvchan talablarga moslashuvchanligini ta'minlaydi [2].

Adabiyotlar sharhi

O'qituvchilarning baholash savodxonligi zamonaviy ta'lim tadqiqotlarida tobora ko'proq e'tiborga olinayotgan murakkab tushunchadir. Bu savodxonlik nafaqat baholash vositalarini qo'llashni, balki ularni loyihalash, natijalarni talqin qilish va o'quv jarayonini takomillashtirish uchun foydalanishni ham o'z ichiga oladi.

Baholash savodxonligi o'qituvchining o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholash uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va munosabatlar

majmuini anglatadi. "A Conceptual Framework for Assessment Literacy: Opportunities for Physical Education Teacher Education" (2018) maqolasida ta'kidlanishicha, baholash amaliyotlari ko'pincha an'anaviy, yig'ma baholashlarga qaratilgan bo'lib, bu esa o'qituvchilarning baholash bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishga ehtiyoj borligini ko'rsatadi [1]. Mualliflar jismoniy tarbiya o'qituvchilari ta'limi dasturlarini baholash savodxonligini shakllantirish uchun muhim vosita sifatida ko'rsatadilar. Ular kasbiy sotsializatsiya nazariyasiga asoslangan to'rt bosqichli yondashuvni taklif etadilar, bu yondashuv baholashni o'qituvchilar ta'limiga integratsiyalash va o'qituvchilarga baholash bilimlarini bosqichma-bosqich shakllantirishga yordam berishga qaratilgan [1]. Bu yondashuv baholashni o'qitish va rejalashtirishga beriladigan e'tibor bilan uyg'unlashtirishni, shuningdek, baholashdan foydalanishni o'rganishning texnik va ijtimoiy-madaniy jihatlarini tan olishni maqsad qiladi [1].

Baholashni loyihalash: Turli xil baholash turlarini (shakllantiruvchi, yig'ma, diagnostik) ishlab chiqish qobiliyati.

Baholashni amalga oshirish: Baholashni adolatli, ishonchli va valid tarzda o'tkazish.

Natijalarni talqin qilish: Baholash ma'lumotlarini tahlil qilish va ulardan o'quvchilarning o'rganish ehtiyojlarini aniqlash uchun foydalanish.

Natijalardan foydalanish: Baholash ma'lumotlari asosida o'quv jarayonini takomillashtirish, o'quvchilarga samarali fikr-mulohazalar berish va ota-onalarni xabardor qilish.

Baholashning axloqiy va ijtimoiy jihatlarini tushunish: Baholashning o'quvchilar, o'qituvchilar va ta'lim tizimiga ta'sirini anglash.

Xalqaro ta'lim standartlari ta'lim sifatini oshirish va turli mamlakatlarning ta'lim tizimlarini solishtirish uchun muhim mezon bo'lib xizmat qiladi. Milliy ta'lim taraqqiyoti baholash (NAEP) doiralari bunga yorqin misol bo'la oladi. NAEP doiralari har bir baholashning mazmuni va dizaynini yo'naltiruvchi muhim reja

bo'lib xizmat qiladi [2]. Ularni ishlab chiqishda Boshqaruv kengashi rahbarligida fan mutaxassislari, amaliyotchilar va jamoatchilik vakillaridan iborat keng ko'lamli qo'mita hamkorlik qiladi [2]. Bu doiralar talabalar ma'lum bir fanda ega bo'lishi kutilayotgan bilim va ko'nikmalarning keng qamrovli va qat'iy to'plamini belgilaydi [2]. Metodologiya

Ushbu dissertatsiya kontseptual va tahliliy tadqiqot bo'lib, o'qituvchilarning baholash savodxonligi va xalqaro standartlar o'rtasidagi munosabatlarni o'rganishga qaratilgan. Tadqiqotning asosiy maqsadi mavjud adabiyotlarni tizimli ko'rib chiqish, tanqidiy tahlil qilish va sintez qilish orqali ushbu sohadagi asosiy tushunchalar, muammolar va imkoniyatlarni aniqlashdan iborat.

Tadqiqot sifatli yondashuvga asoslangan bo'lib, u mavjud nazariyalar, kontseptual doiralar va empirik tadqiqotlar natijalarini chuqur tushunish va talqin qilishga intiladi. Bu yondashuv o'qituvchilarning baholash savodxonligining ko'p qirrali tabiatini va xalqaro standartlarning murakkab ta'sirini o'rganish uchun eng mos keladi.

Adabiyotlarni aniqlash: "O'qituvchilarning baholash savodxonligi", "xalqaro ta'lim standartlari", "baholash doiralari", "NAEP", "o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishi" kabi kalit so'zlar yordamida ilmiy ma'lumotlar bazalari (masalan, Scopus, Web of Science, Google Scholar) orqali tegishli akademik maqolalar, kitob boblari, dissertatsiyalar va hisobotlar qidirildi.

Tanlash mezonlari: Qidiruv natijalaridan faqat ingliz va o'zbek tillarida nashr etilgan, mavzuga bevosita aloqador va ilmiy jihatdan ishonchli manbalar tanlab olindi. Ayniqsa, taqdim etilgan manbalar [1], [2], [3] diqqat bilan o'rganildi va tahlilga kiritildi.

Ma'lumotlarni ekstraktsiya qilish: Tanlangan adabiyotlardan baholash savodxonligining ta'riflari, komponentlari, rivojlantirish strategiyalari, xalqaro standartlarning roli va baholash amaliyotlaridagi muammolar haqidagi asosiy ma'lumotlar tizimlashtirildi.

Tematik tahlil: Adabiyotlarda takrorlanuvchi mavzular, tushunchalar va argumentlar aniqlandi.

Natijalar va tahlil

Ushbu bo'limda adabiyotlar sharhi va metodologiya asosida to'plangan ma'lumotlar tahlil qilinadi va o'qituvchilarning baholash savodxonligi xalqaro standartlar kontekstida qanday namoyon bo'lishi ko'rsatiladi.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, ko'plab ta'lim tizimlarida, shu jumladan, rivojlanayotgan mamlakatlarda ham, o'qituvchilarning baholash amaliyotlari an'anaviy, asosan yig'ma baholashlarga qaratilgan [1]. Bu yondashuv ko'pincha o'quvchilarning chuqur tushunchalarini, amaliy ko'nikmalarini va yuqori darajadagi fikrlash qobiliyatlarini baholashda cheklovlar yaratadi. Jismoniy tarbiya sohasidagi tadqiqot [1] shuni ta'kidlaydiki, o'qituvchilarning baholash bilim va ko'nikmalari yetarlicha rivojlanmagan bo'lib, bu ularning o'quv jarayonini samarali boshqarish va o'quvchilarning o'rganishini qo'llab-quvvatlash qobiliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bu holat, ayniqsa, o'qituvchilar tayyorlash dasturlarida baholashga yetarli e'tibor berilmasligi yoki nazariy bilimlar amaliyotga samarali o'tkazilmasligi bilan bog'liq bo'lishi mumkin [1].

Xalqaro ta'lim standartlari, xususan, NAEP doiralari [2, 3] o'qituvchilardan baholashga nisbatan ancha kengroq va murakkab yondashuvni talab qiladi. Tahlil natijalariga ko'ra, xalqaro standartlar kontekstida o'qituvchilarning baholash savodxonligi quyidagi asosiy komponentlarni o'z ichiga olishi kerak:

Keng qamrovli baholashni loyihalash qobiliyati: O'qituvchilar nafaqat yig'ma, balki shakllantiruvchi, diagnostik va autentik baholash usullarini ham samarali loyihalashlari kerak. Bu NAEP doiralarida belgilangan kognitiv va nokognitiv ko'nikmalarni [3] baholash imkonini beradi.

Validlik, ishonchlilik va adolat tamoyillarini tushunish: Baholash vositalarining haqiqatan ham o'lchamoqchi bo'lgan narsani o'lchashini (validlik),

barqaror natijalar berishini (ishonchlilik) va barcha o'quvchilar uchun adolatli bo'lishini ta'minlash.

Baholash ma'lumotlarini talqin qilish va ulardan foydalanish: O'qituvchilar baholash natijalarini tahlil qila olishlari, o'quvchilarning kuchli va zaif tomonlarini aniqlashlari hamda bu ma'lumotlar asosida o'quv jarayonini moslashtirishlari lozim. Bu, ayniqsa, NAEP doiralarning talabalar yutuqlari natijalari uchun kontekstni ta'minlashga qaratilganligi bilan uyg'unlashadi [3].

Xalqaro mezonlar va doiralardan xabardorlik: O'qituvchilar NAEP kabi xalqaro doiralarning maqsadlari, mazmuni va talablarini tushunishlari kerak. Bu doiralar talabalardan kutilayotgan bilim va ko'nikmalarning "asosiy rejasini" taqdim etadi [2, 3], shuning uchun o'qituvchilar o'z baholashlarini ushbu mezonlarga moslashtirishlari zarur.

O'zgaruvchan standartlarga moslashish qobiliyati: NAEP doiralari uzoq muddatli barqarorlikni saqlagan holda, rivojlanayotgan milliy va xalqaro ta'lim standartlari va o'quv dasturlariga moslashuvchan bo'lishi bilan ajralib turadi [2]. Bu o'qituvchilardan doimiy ravishda o'z baholash amaliyotlarini yangilab borishni talab qiladi.

Muhokama

Ushbu tadqiqot natijalari o'qituvchilarning baholash savodxonligi va xalqaro ta'lim standartlari o'rtasidagi murakkab o'zaro bog'liqlikni yorqin namoyish etadi. Tahlil shuni ko'rsatdiki, an'anaviy baholash amaliyotlaridan [1] xalqaro doiralar (masalan, NAEP [2, 3]) talab qiladigan keng qamrovli, diagnostik va shakllantiruvchi baholash yondashuvlariga o'tish zarur. Bu o'tish o'qituvchilardan nafaqat baholash vositalarini qo'llashni, balki ularni loyihalash, natijalarni talqin qilish va o'quv jarayonini takomillashtirish uchun samarali foydalanishni talab qiladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, o'qituvchilarning baholash savodxonligi xalqaro standartlar talablari bilan to'liq mos kelishi uchun sezilarli

o'zgarishlar talab etiladi. NAEP doiralarining talabalar bilim va ko'nikmalarini, shu jumladan nokognitiv jihatlarni ham belgilashi [3], o'qituvchilardan baholashga nisbatan yanada nozik va keng qamrovli yondashuvni talab qiladi. Bu esa o'qituvchilar ta'limi dasturlarini qayta ko'rib chiqish zarurligini anglatadi.

"A Conceptual Framework for Assessment Literacy" [1] maqolasida ta'kidlanganidek, o'qituvchilar tayyorlash dasturlari baholash bilim va ko'nikmalarini shakllantirish uchun muhim aralashuv nuqtasi bo'lishi mumkin. Kasbiy sotsializatsiya nazariyasiga asoslangan to'rt bosqichli yondashuv [1] baholashni o'qituvchilar ta'limiga tizimli ravishda integratsiyalash uchun amaliy yo'nalishlarni taqdim etadi. Bu yondashuv baholashni o'qitish va rejalashtirishga beriladigan e'tibor bilan uyg'unlashtirishni, shuningdek, baholashdan foydalanishni o'rganishning texnik va ijtimoiy-madaniy jihatlarni tan olishni o'z ichiga oladi [1]. Eng muhimi, bitiruvchi o'qituvchilarga o'rganilgan baholash ko'nikmalarini professional ish joylariga muvaffaqiyatli o'tkazishga yordam berish zaruriyati muhokama qilinadi [1]. Bu shuni anglatadiki, o'qituvchilar ta'limi dasturlari nafaqat nazariy bilimlarni berishi, balki amaliyotga yo'naltirilgan, real sinf sharoitlariga moslashgan baholash amaliyotlarini o'z ichiga olishi kerak.

O'zbekiston ta'lim tizimi ham xalqaro standartlarga integratsiyalashish va ta'lim sifatini oshirish yo'lida muhim islohotlarni amalga oshirmoqda. Bu kontekstda o'qituvchilarning baholash savodxonligini oshirish ustuvor vazifa hisoblanadi. NAEP doiralarining [2, 3] tamoyillarini o'zlashtirish va ularni milliy o'quv dasturlari va baholash tizimlariga tatbiq etish O'zbekiston uchun muhim imkoniyatlar yaratadi.

Milliy baholash tizimini takomillashtirish: NAEP doiralarining uzoq muddatli barqarorlik va moslashuvchanlik xususiyatlari [2] O'zbekistonning milliy baholash tizimini ishlab chiqishda namuna bo'lishi mumkin. Bu, ayniqsa, talabalar bilim va ko'nikmalarini vaqt o'tishi bilan kuzatish va ta'lim siyosatini takomillashtirish uchun muhimdir.

Xulosa

Ushbu magistrlik dissertatsiyasi o'qituvchilarning baholash savodxonligi tushunchasini xalqaro ta'lim standartlari kontekstida chuqur tahlil qildi. Tadqiqot zamonaviy ta'limda baholashning markaziy rolini va an'anaviy, yig'ma baholash usullaridan uzoqlashib, keng qamrovli va diagnostik yondashuvlarga o'tish zarurligini ta'kidladi [1]. Milliy ta'lim taraqqiyoti baholash (NAEP) kabi xalqaro doiralar [2, 3] talabalar bilim va ko'nikmalarini aniqlashda muhim ahamiyatga ega bo'lib, o'qituvchilardan baholashni loyihalash, amalga oshirish, natijalarni talqin qilish va ulardan foydalanish bo'yicha yuqori darajadagi savodxonlikni talab qilishi aniqlandi.

Asosiy topilmalar shuni ko'rsatdiki, xalqaro standartlar o'qituvchilardan baholashga nisbatan keng qamrovli yondashuvni talab qiladi, bu esa nafaqat kognitiv, balki nokognitiv ko'nikmalarni ham baholashni o'z ichiga oladi [3]. Bu talablar o'qituvchilarning baholash savodxonligining hozirgi holati bilan sezilarli bo'shliqni yuzaga keltiradi, chunki ko'plab o'qituvchilar hali ham an'anaviy usullarga tayanadi va o'qituvchilar tayyorlash dasturlari baholashga yetarli e'tibor bermaydi [1].

Tadqiqot natijalari o'qituvchilar ta'limi dasturlarini takomillashtirishning muhimligini ta'kidlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- [1] Popham, W. James. Sinfda baholash: O'qituvchilar nimani bilishi kerak. Boston: Pearson, 2018.
- [2] Xu, Yonghong, and Gavin T. L. Brown (Eds.). O'qituvchi Baholash Savodxonligi: Tadqiqot va Amaliyot. Singapore: Springer, 2016.
- [3] Brown, Gavin T. L. "O'qituvchilarning baholash haqidagi tushunchalari: Siyosat va kasbiy rivojlanish uchun oqibatlar." Ta'limda baholash: Tamoyillar, siyosat va amaliyot, vol. 11, no. 3, 2004, pp. 301-318.

[4] Willis, Jennifer, and Dylan Wiliam. "Milliy baholash siyosatlarining o'qituvchilarning baholash savodxonligiga ta'siri: Qiyosiy tadqiqot." Ta'limiy baholash tadqiqotlari, vol. 55, 2017, pp. 1-10.

[5] DeLuca, Christopher, and Don A. Klinger. "O'qituvchilar uchun baholash savodxonligi: Adabiyotlar sharhi." Ta'limiy baholash, qadrlash va hisobdorlik, jild 22, son 4, 2010, betlar 303-323.